

Nr 129.

Ankom till riksdagens kansli den 14 maj 1926 kl. 2 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till åtgärder för Mälarens reglering.
(4:e avd.)

I den till riksdagen den 7 januari 1926 avlåtna propositionen nr 1 angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1926—1927 har Kungl. Maj:t under sjätte huvudtiteln, punkt 27, föreslagit riksdagen att i avbidan på den proposition, som kunde komma att avlåtas i ämnet, för åtgärder för Mälarens reglering beräkna ett extra reservationsanslag av 50,000 kronor.

Sedermera har Kungl. Maj:t i en till riksdagen den 19 februari 1926 avlåten proposition, nr 196, vilken hänvisats till statsutskottets förberedande behandling, under åberopande av propositionen bifogat utdrag av protokollet över kommunikationsärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att för åtgärder för Mälarens reglering för budgetåret 1926—1927 anvisa ett extra reservationsanslag av 50,000 kronor.

Beträffande utredningen i ärendet får utskottet hänvisa till åberopade statsrådsprotokollet.

Att spørsmålet om Mälarens reglering fordrar en snar lösning sammanhänger, såsom av propositionen inhämtas, med planerna på byggandet av den s. k. Riksbron. Detta brobygge, som länge stått på dagordningen och som på grund av trafikförhållandena snart måste komma till stånd, berör nämligen den viktigaste av de för regleringen erforderliga anordningarna, dammbyggnaden i Norrströms norra gren. Ur såväl praktiska som estetiska synpunkter bör denna dammbyggnad förläggas till samma plats som bron, och arbetenas utförande vid olika tidpunkter skulle otvivelaktigt medföra betydande svårigheter samt avsevärt högre kostnader. Det torde sålunda vara tydligt, att — alldeles frånsett den inverkan, som det år 1924 inträffade, osedvanligt höga vattenståndet kan hava haft för frågans upptagande — den lämpliga tidpunkten för företagens genomförande nu är inne.

Genom Mälarkommissionens arbete föreligga planer och kostnadsförslag beträffande erforderliga arbeten samt approximativa beräkningar rörande nyttan av företaget. Den av kommissionen verkställda utredningen har

ansetts visa, att avsevärda fördelar skulle stå att vinna genom en begränsning av vattenstånden på sätt föreslagits. Någon granskning rörande riktigheten av de erhållna resultaten föreligger dock icke.

Enligt vad i den tekniska utredningen anförts skulle regleringen avse

1:o) att *begränsa högvattenståndet* till fördel för jordbruket, sjöfarten i hamnarna och trafiken genom slussarna i Stockholm och Södertälje, lågt belägna kajer, vägar och byggnader samt industriella anläggningar och tomtmark ävensom vattenkraftverk;

2:o) att *höja lågvattenståndet* till fördel för sjöfarten samt till förbilligande av blivande hamn- och farledsanläggningar, till förbättring av sanitära förhållanden vid lågt belägna platser ävensom till skydd för trärustbäddar och träpålningar under byggnader, broar och kajer;

3:o) att *hålla vissa normala vattenstånd* dels och huvudsakligen under vegetations- och skördetiden (15 maj—1 oktober) till fördel för jordbruket samt under seglationstiden (15 april—31 december) av hänsyn till sjöfarten, vilket vattenstånd tillika bleve en normal lågvattenyta, medförande fördelar av samma slag som lågvattenståndets höjning men betydligt större på grund av sin varaktighet, dels även under övriga delar av året;

4:o) att åstadkomma en viss normal *minimitappning* av hänsyn till de sanitära intressena i Stockholm och Södertälje; och

5:o) att *begränsa uppströmningen av havsvatten* till fördel för avlopps- och vattenledningsförhållandena i Stockholms stad och angränsande orter.

På grund av de tappningsmöjligheter, som erhållits i Södertälje och Hammarbyleden, har det blivit kommissionen möjligt att upptaga kostnaderna för företagets genomförande avsevärt lägre än tidigare ansetts nödigt. Mot de i väg- och vattenbyggnadsstyrelsens förslag av år 1908 med då rådande penningvärde beräknade utgifterna av 2,140,000 kronor för enbart byggnadsarbeten svarar sålunda nu en beräknad total kostnad å 1,800,000 kronor. Härigenom har ock förhållandet mellan båtnad och kostnad kommit att ställa sig gynnsamt. För att möjliggöra en bättre översikt härutinnan samt i fråga om den fördelning av kostnaderna på de olika intressegrupperna, som föreslagits av kommissionen, meddelas i propositionen följande sammanställning:

	Båtnad.	Kostnad.	Kostnadens storlek i förhållande till båtnaden.
Jordbruket	1,760,000	700,000	40 %
Stockholms stad	1,700,000	700,000	41 %
Övriga städer m. fl.	420,000	100,000	24 %
Industrier	350,000	100,000	29 %
Ägare av hus och tomtmark	180,000	75,000	42 %
Ägare av strömfäll	2,000	1,000	50 %
Staten	340,000	124,000	36 %
Summa kronor	4,752,000	1,800,000	—

Den nytta, staten skulle erhålla som ägare av jordbruksmark, ingår i det ovan angivna kostnadsbeloppet för jordbruket.

Beträffande Stockholms stad har kommissionen förutsatt, att staden skulle förbinda sig att utföra de byggnadsarbeten m. m., som enligt kommissionens förslag erfordrades i utloppen inom Stockholm, samt att för all framtid vidmakthålla anläggningarna ävensom att ombesörja den enligt regleringsplanen erforderliga vattentappningen av intill 725 kubikmeter i sekunden, allt mot en engångsersättning av 1,030,000 kronor.

Utöver erläggande av den i förhållande till båtnaden utmätta andelen i kostnaderna, 124,000 kronor, samt förskotterande av utgifterna för vissa utredningar m. m., skulle statens medverkan bestå *dels* i viss garanti för gäldandet av större delen av den kostnad, som kan komma att belöpa å ägare av mark eller strömfall utöver det i förslaget till kostnadsfördelning för vederbörande angivna beloppet, *dels* i förbindelse att tillhandahålla ägare av jordbruksmark statsbidrag och odlingslån, sammanlagt motsvarande hela den å hans mark belöpande, vid företagens igångsättande beräknade och godkända kostnaden för regleringen.

Rörande den sålunda förordade *begränsningen av ansvaret för kostnaderna* anför kommissionen bland annat följande:

Staten, städer, andra kommuner och industrier, som lämnade fasta anslag till företaget, kunde icke, om ej särskilda åtaganden gjordes, bliva skyldiga att utöver anslagen ansvara för kostnaderna för företagens utförande. så vitt icke vederbörande anslag tilltagits så lågt, att det icke kunde anses fullt täcka vad av kostnaderna borde belöpa å anslagsgivaren med hänsyn till den båtnad, som uppkomme för av honom ägd mark, hamnar, allmänna farleder och kloakledningar. Betalningsskyldigheten för den del av kostnaderna, som icke skulle täckas genom fasta anslag eller efter regleringens utförande uttagbara bidrag, komme däremot att vila på mark- och strömfallsägarna. Visserligen skulle, om regleringsarbetenas utförande ordnades på sätt kommissionen tänkt sig, osäkerhetsmoment förefinnas egentligen endast i fråga om kostnaderna för själva utredningen och skadeersättningar för lågvattenytans höjning, vilka kostnader kommissionen ansåge sig hava beräknat i överkant. Men det oaktat finge det, särskilt under nuvarande ekonomiska förhållanden, icke med sannolikhet förväntas, att mark- och strömfallsägare, representerande erforderlig båtnadsmajoritet — kommissionen hade härvid särskilt tänkt på jordbrukarna — skulle, om ansvaret sålunda fördelades, vilja ställa sig som sökande till företaget.

Den begränsning av mark- och strömfallsägares ansvarighet, som med hänsyn härtill syntes erforderlig, borde enligt kommissionens mening lämpligen ordnas så, att staten ställde sig som garant för den del av kostnaderna, som eventuellt kunde lagligen belöpa på jordbruket utöver det ovan angivna beloppet, 700,000 kronor. För att vidmakthålla vederbörandes intresse att hålla utredningskostnaderna vid skäliga belopp borde emellertid i denna garanti göras den inskränknings, att å jordbruket alltjämt skulle vila en femtedel av kostnadsökningen. Motsvarande statsgaranti syntes böra lämnas även i fråga om enskilda ägare av annan än jordbruksmark samt strömfallsägare.

Departementschefen har i ärendet anfört bland annat följande:

»Av den förebragta utredningen framgår otvetydigt, att staten genom den föreslagna regleringen skulle tillföras avsevärd nytta *dels* i egenskap av fastighetsägare och ägare av Södertälje kanal m. fl. anläggningar, *dels*

såsom företrädande det allmänna. Det må särskilt erinras därom, att de dyrbara anläggningarna vid Södertälje kanal samt djupfarleden i Mälaren kunna för sitt ändamål fullt utnyttjas endast under förutsättning att Mälarens vattenyta regleras i överensstämmelse med kommissionens förslag. Då härtill kommer, att det med hänsyn till företagens stora omfattning och de olikartade intressena möter särskilda svårigheter att utan statens ingripande åstadkomma erforderlig samverkan till frågans lösning, anser jag, att staten bör fullfölja det initiativ i förevarande avseende, som nu senast tagits genom Mälarkommissionens tillsättande.

Enligt Mälarkommissionens förslag skulle regleringen genomföras såsom ett tvångsregleringsföretag, grundat på ansökan av mark- och strömfallägare med anslutning av staten, städer och andra kommuner, vilka skulle förbinda sig att mot delaktighet i företaget lämna vissa anslag till regleringens utförande. Statens insats för närvarande skulle bestå i att förskjuta kostnaden för den förhandlingsdelegation, som enligt kommissionens mening vore nödvändig för att åstadkomma den erforderliga anslutningen av mark- och strömfallägare samt åvägbringa de förutsatta åtagandena av städer m. fl. I fråga om kommissionens förslag angående sättet för regleringens genomförande hava några delade meningar icke kommit till uttryck i de avgivna yttrandena. Då det svårligen blir möjligt att på frivillighetens väg åstadkomma en mera fullständig sammanslutning av intressenterna, lärers också en tvångsreglering vara den enda framkomliga vägen för att en efter den uppkommande nyttan någorlunda rättvis fördelning av kostnaderna skall kunna ernås.

Rörande lämpligheten av kommissionens förslag att tillsätta en förhandlingsdelegation för de förberedande arbetena har däremot viss tvekan kommit till synes. Lantbruksstyrelsen har nämligen antytt och reservanten i styrelsen föreslagit, att man skulle utan förhandlingsdelegationen som mellanled omedelbart igångsätta en ingående undersökning av båtnaden för jordbruket, vilken under alla förhållanden bleve nödvändig, och som, även om regleringen icke kunde nu komma till stånd, dock skulle hava ett bestående värde.

Vid bedömande av denna fråga torde man emellertid få utgå från att regleringen över huvudtaget icke lärers komma till stånd utan medverkan av främst Stockholms stad och därjämte även andra vid Mälaren belägna samhällen ävensom industrierna. Det torde vara uppenbart, att spørsmålet om dessa intressenters bidrag, bidragens storlek och formerna för deras utgående m. m. icke kan på ett framgångsrikt sätt lösas annorledes än under förhandlingar med representanter för vederbörande. Det lärers alltså, vilken väg man än går, bliva nödvändigt att förr eller senare hava tillgång till ett organ, som kan utföra detta förhandlingsarbete, något som även lantbruksstyrelsen i slutet av sitt yttrande betonar.»

*Utskottets
yttrande.*

Under det att kostnaderna för en reglering av Mälaren — omfattande i huvudsak vissa dammanordningar vid Norrström och Söderström, även-

som upprensning av Almarestaket, Erikssund och Kvicksund — beräknats till omkring 1,800,000 kronor, skattas den härav uppkommande båtnaden till icke mindre än omkring 4,750,000 kronor. Såsom härav framgår, måste det väntade gagnet av företaget anses högst väsentligt i förhållande till anläggningskostnaderna.

Att ett statens initiativ och en statens särskilda insats i detta fall påfordras, beror, såsom lantbruksstyrelsen framhållit, på företagens i mångt och mycket säregna karaktär och de många intressen av olikartad natur det här gäller att ena om en gemensam stor uppgift.

Från dessa utgångspunkter har utskottet ansett sig kunna tillstyrka det äskade anslaget å 50,000 kronor. Närmast bör detta betraktas som ett förskott, vilket vid genomförd reglering skall ersättas staten av övriga intressenter med å dem belöpande anpart. För fall att det förberedande arbetet ej visar sig kunna leda till positivt resultat, förutsättes likaledes att detta arbete avbrytes till undvikande av onödig kostnad.

På skäl, som i propositionen närmare angivas, skulle dock härutöver vid de blivande förhandlingarna vissa preliminära utfästelser från statens sida lämnas beträffande rätt för jordbrukare m. fl. att erhålla avdikningsanslag och avdikningslån ävensom rörande viss maximibegränsning av kostnaderna för i företaget deltagande jordbrukare m. fl. Dessutom har kommissionen beräknat, att staten i egenskap av ägare till Södertälje kanal och andra anläggningar, byggnader och tomter samt för farleder i Mälaren skulle påföras ett bidragsbelopp av 124,000 kronor. Den nytta, staten kan erhålla i egenskap av ägare av jordbruksmark, ingår i båtnadsbeloppet för jordbruk, vadan alltså staten också kommer att få svara för sin anpart, enligt uppgift cirka 10 procent, av det för jordbruket beräknade kostnadsbeloppet å 700,000 kronor.

För egen del måste utskottet finna de uppoffringar, staten sålunda totaliter skulle hava att vidkännas, betydande i förhållande till statens direkta nytta av företaget. Det direkta bidragsbeloppet å 124,000 kronor synes sålunda högt tilltaget. Att märka är att detta till en mycket stor del faller på företag, till vilka staten visserligen står som ägare men som dock tillkommit i hela Mälardalens intresse. Vad särskilt angår den avsedda maximibegränsningen av vissa delägares skyldighet att delta i anläggningskostnaderna och den utfästelse att svara för viss merkostnad, staten härutinnan skulle lämna, vill utskottet ifrågasätta, huruvida ansvaret att gälda ifrågavarande merkostnad bör helt falla på staten ensam. I betraktande av de stora fördelar, som i synnerhet Stockholms stad skulle hava att vinna av en genomförd reglering av Mälaren, synes utskottet skäligen kunna påfordras, att staden ikläder sig viss del av sagda merkostnader.

Något slutligt ståndpunkttagande till hithörande spörsmål erfordras emellertid icke nu. De avtal, som på grundval av blivande förhandlingar kunna komma till stånd, skulle nämligen enligt den framlagda planen få

formen av utfästelser från de olika intressenterna under villkor om medverkan från statens sida i angivna omfattning men icke givas någon för staten bindande karaktär, på det att, när resultaten av förhandlingarna och eventuellt gjorda ytterligare utredningar föreligga, statsmakterna med bibehållen handlingsfrihet må kunna taga definitiv ställning till frågan.

Under åberopande av vad utskottet sålunda anfört får utskottet hemställa,

att riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition, må för åtgärder för *Mälarens reglering* för budgetåret 1926—1927 anvisa ett extra reservationsanslag av 50,000 kronor.

Stockholm den 14 maj 1926.

På statsutskottets vägnar:

S. H. KVARNZELIUS.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:
från första kammaren: herrar S. H. Kvarnzelius, A. C. Lindblad, Oscar Olsson, J. L. Widell, C. P. V. Nilsson i Gränebo, J. Nilsson i Malmö, O. Bergqvist, E. J. G. Rosén, E. A. Hallin, J. G. Waller, J. Jeansson och G. Köbb;
från andra kammaren: herrar A. Anderson i Råstock, K. V. Rydén, S. Bengtsson i Norup, L. J. Carlsson-Frosterud, P. M. Olsson i Blädinge, O. Olsson i Kullenbergstorp, E. Kristensson i Göteborg, J. Jönsson i Revinge, O. Nilsson i Örebro, B. F. son Holmgren, S. Persson i Fritorp och E. G. E. Eriksson i Stockholm.
